

Sekce pro foniatrii a audiologii České společnosti ORLCHHK ČLS JEP a AUDIO-Fon Centr. Brno, celostátní foniatrický seminář, 23. 2. 2019 v Brně

Přístupy a současné trendy v oblasti rozvoje funkční komunikace u dětí se sluchovým postižením

Radka HORÁKOVÁ
AUDIO - Fon Centr., Brno

.... „Rozvoj mluveného jazyka u neslyšících dětí je dnes reálnější než kdy dříve. Jsme na prahu něčeho, co se jeví jako neomezené možnosti.“

(Marschark & Spencer, 2006, s. 17)

- Vývoj technologií, které zprostředkovávají poslech zvuků a řeči lidem se sluchovým postižením, je velmi rychlý a nezadržitelný....
- Mnohé děti se sluchovým postižením využívají kompenzační pomůcky, které zásadním způsobem mění jejich **biologické předpoklady k využívání sluchu** (Hudáková, 2018, s. 8)

Pomůcky usnadňují život člověku se sluchovou vadou, ale tento stav „nevyléčí“ a ne vždy zaručí **plné porozumění mluvené řeči**.

Dopad sluchového postižení na vývoj dítěte

- **Smyslová deprivace** – nedostatek podnětů v **kritickém období vývoje dítěte**, v němž má dojít k optimálnímu uspořádání oblastí mozku, které jsou primárně předurčeny k senzoričkému zpracování (Kral, Eggermont, 2007 aj.).
- Neprobíhá náhodné **bezděčné učení** pomocí sluchu – dochází k omezení přísunu některých informací (denní komunikační situace).
- Pokud dítě období senzitivní vývojové periody pro osvojení si prvních jazykových vzorců promešká, je velmi těžké, ba i nemožné, jej dohnat a plnohodnotně nahradit způsobené škody. Macurová (1998) tento stav označuje jako **rané bezjazyčí**.

- Nemožnost komunikace
- Nemožnost myšlení v jazyce
- Nemožnost utvářet své představy v jazyce

Omezení **mentální encyklopedie/sémantické sítě** – zkreslený model a povědomí o světě

Jak předejít obtížím spojeným s vědomím, že český jazyk je pro neslyšící:

- smyslově nepřístupný, nemohou jej vnímat přirozeně?
 - neznámý, obtížný?
 - přístupný v psané podobě?
 - obtížně přijatelný?
 - cizí jazyk?

Různé komunikační strategie a výchovně vzdělávací přístupy, jejichž cílem je vybudovat a posílit funkční gramotnost.

„Nabytí jistých komunikačních a jazykových kompetencí je nezbytnou podmínkou (a prostředkem) toho, aby dítě mohlo být plnohodnotně a smysluplně vychovááno a vzděláváno a aby tak mohl být naplno rozvinut jeho potenciál.“
(Hudáková, 2018, s. 7)

Orální metody – cílem je formovat mluvenou řeč a aktivizovat zbytky sluchu

Předpokladem je:

- primární postavení **sluchového tréninku** a vystavení dítěte sluchovým podnětům
- včasná diagnostika sluchové vady - včasná intervence
- včasné vybavení dětí nejlepší možnou sluchovou technologií
- ústřední role rodičů ve výchovném procesu

- **auditivně verbální metoda**

výhradně se zaměřuje na sluch a sluchový trénink, vědomě omezuje přístup dítěte k vizuálním podnětům i k odezírání, zejména v počátku jazykového vývoje dítěte a jeho sluchu

- **auditivně orální metoda**

už od počátku vývoje dítěte povoluje dítěti odezírat a využít všech dostupných fonologických a jazykových informací, nebrání ani používání přirozených gest

- **přirozený oralismus**

velmi podobné s AO metodou, dále zdůrazňuje, aby rodiče zahrnovali neslyšící dítě do smysluplné konverzace, použití prvků mateřského jazyka – pomalé tempo řeči, opakování vlastních výpovědí, výrazná mimika a artikulace, využívání citoslovcí

- **reflexivní metoda mateřské řeči Van Udena**

tato strategie se soustředí na funkci matky a „ponoření dítěte do jazyka, obklopení jej slovem a řečí“ - je třeba zabránit tomu, aby dítě přestalo používat svůj hlas, ztratilo orientaci na tvář a přestalo si uvědomovat existenci zvuků. Ustřední roli zde hraje psaná forma jazyka – podporuje vývoj mluveného jazyka dítěte, a to již od raného věku, všechny konverzace jsou převedeny do psané podoby a děti potom text analyzují.

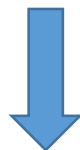
Totální komunikace

- TK je filozofie určitého způsobu myšlení – *Dorothy Shifflettová, Roy Holcomb (1968, USA)*
- TK je způsob komunikace - neslyšící i slyšící se chtějí vzájemně co nejlépe pochopit
- TK je praktická metoda pro navázání komunikace s neslyšícími (neslyšící i slyšící použijí všechny dostupné prostředky k porozumění - sluchových, manuálních a orálních prostředků v komunikaci)
- nejsilnější stránka TK je široký rozsah a nabídka možností a postupů **X** může mít ovšem i opačný význam
- existuje řada faktorů, které mohou ovlivnit úspěšnost metody – věk, velikost sluchové ztráty, stav sluchu rodičů (jazyková kompetence rodičů), v jakém poměru dostává dítě zrakové a sluchové podněty...

(**Spencer, P. E., Marschark, M.** – *Advances in the Spoken Language Development of Deaf and Hard of Hearing Children*, 2006)

Bilingvální/bikulturní přístup

komunikace neslyšících, kdy přenos informací probíhá ve
dvou jazykových kódech

znakový jazyk neslyšících (**ČZJ**) a jazyk majoritní společnosti (**český jazyk**)

Schéma bilingvní metody (Bouvet, 1990):

- znakový jazyk (*neomezený vývoj*)
- psaná podoba jazyka (*neomezený rozvoj s podporou ZJ*)
- orální řeč (*omezený rozvoj kvůli sensorické bariéře*)

Podmínky pro realizaci bilingvního přístupu

- realizace výzkumu teorie ZJ a tvorba metodik aplikace ZJ v procesu výchovy a vzdělávání neslyšících
- přirozené akceptování společnosti neslyšících a jejich jazyka
- akceptování bilingvního přístupu ze strany slyšících rodičů
- příprava pedagogických pracovníků
- zabezpečení přirozeného kontaktu mezi neslyšícími a slyšícími osobami
- víra v úspěch bilingvního vzdělávání

„....každé dítě je individualita formovaná součinností mnoha rozmanitých okolností, a skutečnost, že dítě má sluchové postižení, je pouze jednou z nich,....

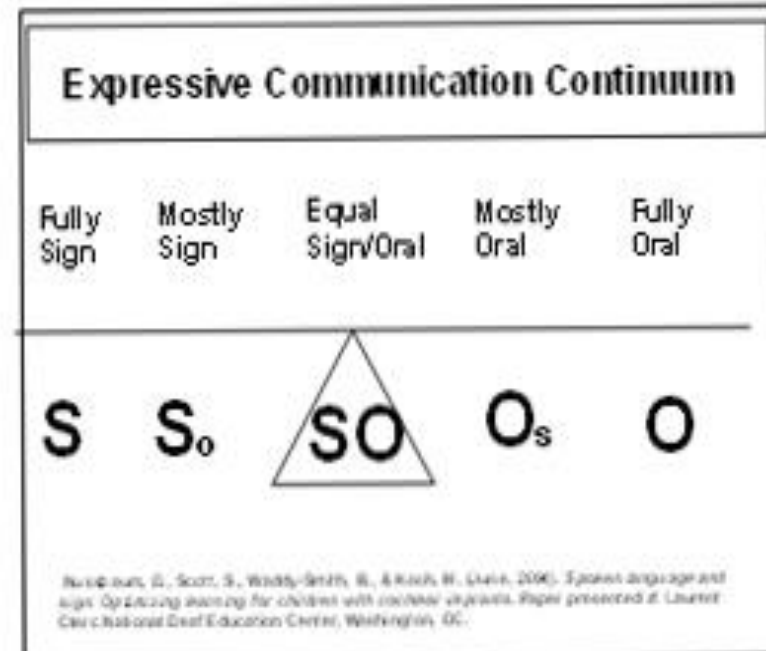
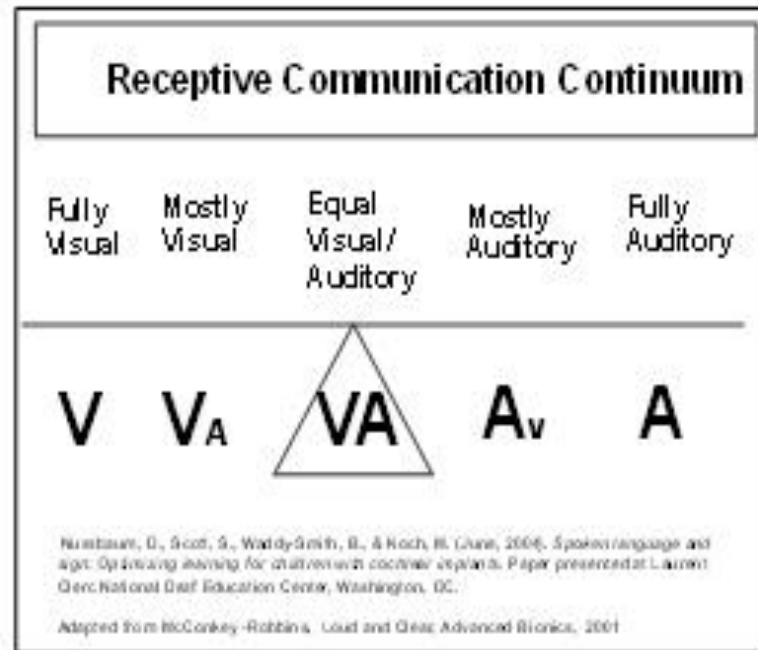
....každé sluchové postižení je výsledkem synergie různých vlivů, a proto neexistují dvě děti se stejným sluchovým postižením a tudíž ani dvě děti, kterým by vyhovovaly identické pedagogické postupy.“

(Hudáková, 2018, s. 7)

Proto je třeba věnovat maximální pozornost odlišnostem ve vývoji dítěte, **monitorovat** jeho reakce v různých situacích a prostředích a podle toho zvážit další možnosti péče a volbu **adekvátního komunikačního systému**.

Preferované komunikační strategie v receptivní a expresivní složce řeči

Zdroj: Stredler-Brown in Marschark, Spencer a kol. (2010, s. 296), srov. Nussbaum, Scott in Paludneviene, Leigh a kol., 2011, s. 194

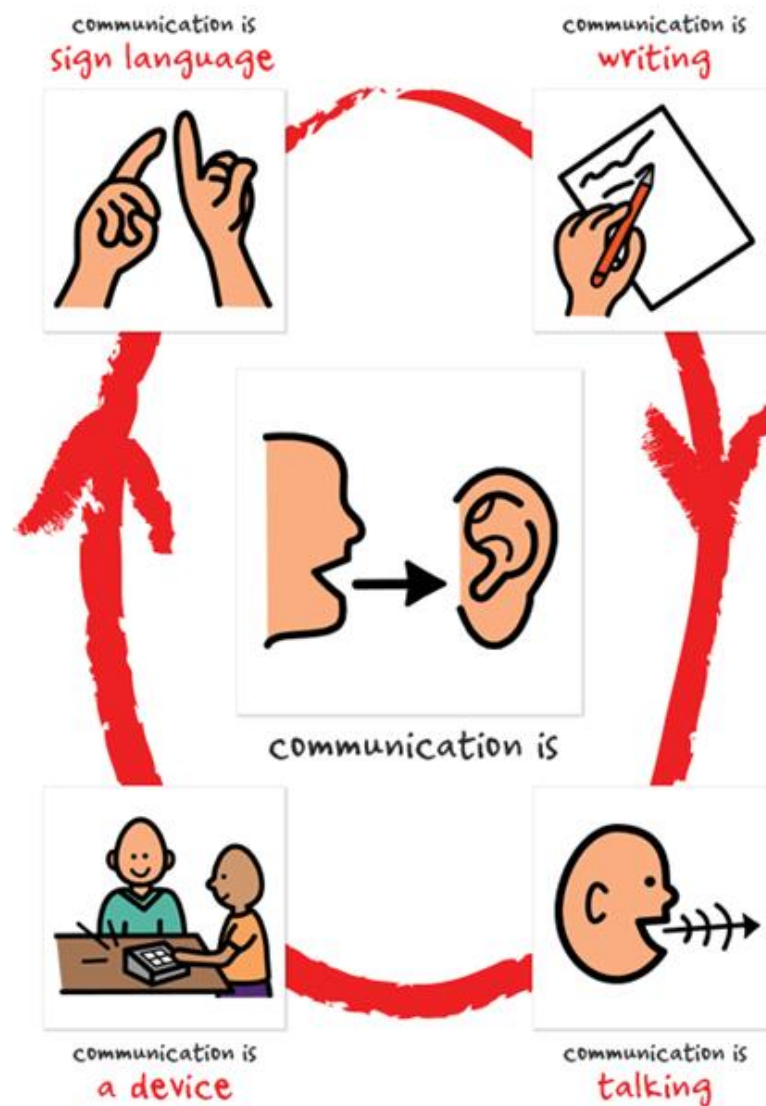
Přístup na našem pracovišti:

- **týmová spolupráce**

(medicínský přístup + kulturně antropologický přístup)

- **respektování individuálních odlišností** – průběžné monitorování potřeb dítěte a rodiny za využití vývojových škál, dotazníků pro rodiče a dalších diagnostických nástrojů
- **využití metod sluchově řečové výchovy**
- **využití českého znakového jazyka**

Děkuji za pozornost

